

Ճիշդ է՝ ծանր ու տաղտկալի է անցնում նրա աշխատանքը. ճիշդ է՝ նա համարեա միշտ էլ ժգոհ է մնում իր աշխատանքից էլ, վիճակից էլ, — բայց և այնպէս այդ տաժանածին չարբաշու-կեան մէջ այս էլ է պատահում, որ աշխատանքը ճակատագրական պատժի տեղ ընդունող բարդ է կարողանում հաշտվել քաղաքի կեանքի հետ: Փորձի համար քաղաք գնացած ժամանակ մէկ-երկու օր պարտաւ չէ կարողանում մնալ, իրան կտրված ու մնակ է զգոյ՝ տրա-

նազանցներն պատժում. բայց նա խօսք է կարող ամեն մի անկանոնություն նկատել. դրա համար նա ամեն մի նախաձեռնություն կոտորոյ պէտք է ունենայ, որ անտեղի է... Ուղղակի պարտականությունն ընկնում է պ.պ. կառավարիչներին վրա, որ վարչությունն հրատարակած կանոնները չուտարադրեն մոտենալով նախաձեռնություն և հսկեն, որ կանոնները ճշգրտվեանք գործարկվեն:

Ի վերջոյ ցանկալի է, որ Լեւոնային վարչությունը ժամանակ առ ժամանակ կոտորոյ անել տար, թէ ինչպէս են կատարում հրատարակած կանոնները. բաւական է հրատարակել, պէտք է և դորձադրել տալ. Հաւատարմութեան, որ եթէ Լեւոնային վարչությունն հրատարակած բոլոր կանոնները (մի երկուսի բացառությամբ) գործադրվին, բանտարկների դրուկները բաւական բարձր կը լինէր:

Մ. Ն.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօր, սեպտեմբերի 17-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին, Քիֆլին կը գայ Կովկասի նախկին փոխարքայ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայիւի: Վոլոգդայի պատուաւոր պահակախումբը կանգնած կը լինի, զինուորական նրաժպտութեան խմբի հետ միասին Վոլոգդայի կը ներկայանան Մեծ Իշխանին քաղաքացիական վարչութեան բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնեաները, աշխատակա՛նութեան, քաղաքի և վանապահ հաստատութիւններին ներկայացուցիչները: Վոլոգդայի Մեծ Իշխանը կը գնայ Քիֆլին, որտեղ, որ տեղի կունենայ զօրահանդէս, որից յետոյ կը տրվի նախաճաշ 600 հոգու: Նախաճաշից յետոյ Մեծ Իշխանը կը գնայ կառավարչապետի պալատը. ճանապարհի վրա շարժւած կը լինեն Քիֆլին քաղաքի բոլոր զվարճանքի աշակերտները և աշակերտուհիները: Նորին Բարձրութիւնը կայցելի զինուորական զինամարտի և միւս կրթական հաստատութիւնները, նոր մայր-եկեղեցին և արքունական թատրոնը:

Վոլոգդայի հեռագրական գործակալութիւնը հեռագրում է Ախէնց, սեպտեմբերի 10-ից, եւրօպական լրագրներին. «Վախճանից տեղական բարձր տեխնիկական դպրոցի հանգանակութեան պրոֆէսոր Արծրունին, Քիֆլինցի Լանգուստայի յայտնի էր իր հետազոտութիւններով աշխարհագրութեան, ազգագրութեան և գլխաւորապէս Ռուսաստանի աշխարհագրութեան շրջանում»:

Ներկայումս Քիֆլիսում է գտնվում Մոսկովայի համալսարանի քաղաքատնտեսութեան ամբիոնի պրոֆէսոր Զուպովը:

Այս օրերս, Քիֆլին է եկել կայսերական տան բժիշկ մանկաբարձ Օտտ, որ կը մնայ մեր քաղաքում մի շաբաթ: Նրա Կովկաս գալու գլխաւոր նպատակն է՝ քննել Քիֆլիսի մանկաբարձական ինտիմիտետի գործերը: Բժիշկ Օտտ

մաղրութիւնը կորցնում է և մինչև անգամ հիւանդանում է: Մեր ռաւնչաբար առանց բանեւում է կարող մնալ, ասում են նրանք՝ այդ դէպքերում: Գիւղի բնութիւնն ու երկրագործական աշխատանքը, ասես, իրանց մօտ են քաջում նրան: Նա այնտեղ, հեռու, բնական դրութեան մէջ է գտնում իրան. իր տեղում նա այդպէս չէր լինում: Բանից դուրս է գալիս, որ նրա գիւղական բնութեան, տաճանելի շաքարաւորութեան մէջ կայ մի բան, մի ծածկված կէտ, որ կապում, կաշկանդում է գիւղացուն իր տեղի ու ջրի հետ, իր հող ու արտի հետ, իր տաճանիկ, կարիքներից ծնված ու նրան ծանր թաւացած աշխատանքի հետ: Գնաց այդ բանն է, որ հայտնաբերում է նրան իր բախտի ու կոչման հետ: Այդ բանը չը լինէր, նա ոչ թէ հաղարտարի, բուցէ հաղար բուցէ էլ չը դիմանար այն խեղճ, անյոյս ու չարաչառ կեանքին, որի մէջ մնացել է մինչև այսօր: Ինչ դիմանալու բան է մի կտոր հացի համար ամբողջ տարին դադար ու հանգիստ չունենալ, մինչև վերջ պարտքերի մէջ խեղճութեան, ամենքից մոռացված... Կը բեղարկէր, չէր դիմանար: Բայց հիմա դիմանում է, չէ բեղարկում: Գիմանալու պատճառը էլ իր աշխատանքն է, հողն է, գիւղն է, երկրագործութիւնն է:

Աշխատանքը ոչ միայն գիւղացու յոյսն է, այլ հողին էլ նրա մէջն է. աշխատանքով համ նրա փորն է լցվում, համ էլ հողին է մնում: Նա միշտ միայն հացի ու ապրանքի համար չէ աշխատում. աշխատում է հէնց այնպէս. չէ կարող չաշխատել: Զէ կարող, որովհետև երկրագործական աշխատանքը իր բոլոր ձևերով, յարմարութիւններով ու պատահանքներով կանգնում է և նրա միջոց, իր մէջն է առնում համարեա նրա

արդէն այցելեց ինտիմիտետը և ժողովեց նիւթեր իր ընտելութեան գործը առաջ տանելու համար:

Պրոֆէսոր Գոլուշայիկ Անդրկովկասում իր ճանապարհորդութիւնները միջոցին ժողովել է սեւահողի վանապահ նմաններ և նրանցից մի քանիսը տուել քիմիկոս Ստախովսկուն՝ հետազոտելու: Քիմիկան հետազոտութիւնը ցոյց է տալի, որ Անդրկովկասի սեւահողը իր մէջ պարունակում է մինչև 8—10% բուսային մասեր կամ գիտութեան մէջ ընդունված խօսքով՝ հուսմուն: Այդպիսի բաղադրութիւն ունի և Ռուսաստանի յայտնի սեւահողը:

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Քէպէտ իր ժամանակին հաղորդել էինք, որ ս. Յովհաննէս մայր-եկեղեցու համար ընտրված է նոր երէցփոխ՝ պ. Աբրահամ Իսակեանց և հաշուառուներ՝ պ.պ. Մկրտիչ Նաբաթեան, Մովսէս-Բաբաքեան և Գրիգոր Բաճակեան, բայց պէտք է խոտովանվեց, որ նորընտիր երէցփոխը միայն անուանով է երէցփոխ, իսկ գործով... Ահա ապացոյց: Երբ պարոնին յայտնում են, որ հաստատված է իր պաշտօնի մէջ, նա ասում է՝ գործակալ քահանային, որ թղթին ձեռք կը քաշի, բայց պաշտօնի մէջ կը մտնի միայն աւանդադրեցի գալուց յետոյ, որովհետև ինքն աւանդուց է գտնում... Արդեօք կատարում է պարոնին իր պաշտօնն այժմ, ահա հարց.— կը պատահանենք— ոչ, եթէ կամենում էք լինել երէցփոխ, կանոնը մենք պարոնին, եղբ. ինչպէս հարկաւոր է, իսկ եթէ ոչ, հրաժարվեցէք և տուէք ծխականներին իրաւունք ընտրել մի ուրիշին, որը կարողանայ երէցփոխ լինել՝ այդ բառի բուն նշանակութեամբ»:

ՄԵՂՐԻՒՅՑ մեզ գրում են. «Մի շաբաթ առաջ այստեղ եկաւ պոլիցիական պրիստաւը և յայտնեց մեր հասարակութեան, որ կառավարութիւնը 550 ռ. նպաստ է նշանակել ժողովրդական դպրոցի բացման համար: Հասարակութիւնն, իր կայացրած վճռով, համաձայնութիւն տուեց առ այժմ միակուսան տարրական դպրոց բանալու, մնացած ծախսերը իր վրա առնելով»:

ԳԵՐԻՒՍԻՑ մեզ գրում են. «Վափանի մշաւում գտնվող պղնձանոցների բոլոր տէրերը միտադիր են վաճառել իրանց հանքերը անգլիական ընկերութեան: Սկզբնական բանակցութիւնները տեղի ունենալուց յետոյ, անգլիական միակցիօնըական ընկերութիւնն ուղարկեց Լօնդոնից ինժեներներ՝ պղնձահանքերի յատկութեան և տեղական պայմանների հետ ծանօթանալու: Զորս օր մնալուց և բազմակողմանի տեղեկութիւններ քաղելուց, դիտողութիւններ անելուց ու ծանօթանալուց յետոյ՝ նրանք կրկին ուղևորվեցին Լօնդոն: Սպասվում է վերջնական որոշման»:

ամբողջ մտաւոր ու մինչև անգամ բարոյական գործունէութիւնը և նրան, կարծէք՝ բարոյապէս գոհացնում էլ է: Ունիւնաբար ինքը որ չը ցանի, աչքը ուրիշի վրա դնի, ուրիշի արտից գողանայ, մայրն ինքնատի, տառ չանի, ցանածը ուտեցնի, կոխկոտնի, պապ, այս ինչն այսպէս անի, այն ինչն այնպէս չանի՝ ինչ մարդ է», իրար մէջ շատ անգամ մէկ-մէկու նկատում են գիւղացիք, աշխատելով իրանց աշխարհայեցողութիւնն ու բարոյական հայեացքները յարմարեցնել երկրագործական աշխատանքին ու կարգերին: Ուրիշ ոչ մի տեղ, բացի երկրագործական աշխատանքից, նրա բազմատեսակ ձևերի ու բարդութիւնների մէջ, նրա միտքն այնքան ազատ, այնքան համարձակ, այնքան լարված չէ, ինչքան որ այստեղ է—արօրի, տափանի, ոչխարների, հաւերի, բաղբերի, կովերի մօտ և այլն.— ասում են: Դէք՝ Ռուսկէնսկին: Նա համարեա մի բան չի հասկանում իր իրաւունքներից. ինքը չէ կրտում, թէ ինչպէս է առաջ եկել իշխանութիւնը և ինչ բանի համար է նա. չը գիտէ, թէ ինչի համար է սկսվել պատերազմը և որտեղ է գործվում թշնամու երկիրը և այլն, նրա համար որ նրա ուշքն ու միտքը իր գործի վրա է. նա այնքան ժամանակ չունի, որ իմանայ ու հետաքրքրվի այդ բոլորով...»:

Իր հողի գործից դուրս՝ նա միայն երկու բան գիտէ. մէկ՝ Աստուած վերել, երկրորդ՝ մէկ էլ՝ ինչ որ մարդկանց կամքից դուրս է—Աստուծոյ է, արև, անձրև, կարկուտ, քամի, ամեն տեսակ ցաւեր, աշողութիւն ու բախտ—Աստուծոյ է գալիս: Իսկ օրին, կառավարին ու մեծութիւնը—թագաւորի բանն է: Երկուսն էլ մարդկանց դատելու համար են. երկուսն էլ հրամա-

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՏԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, սեպտեմբերի 5-ին
Երկու օր առաջ Թաւրիզում կատարվեց մի շատ բնորոշ դրամա: Թաւրիզի հայ առևտրականները՝ Ալեքսան Սարգսեան անունով մի երիտասարդ ամուսնացաւ և հարսանիքի հետեւալ առաւօտը, վաղ, ժամը 5½-ին, իր տան մէջ անձնասպանութիւն գործեց, ընկելով իր երկու հարուած ուղղելով իր կրծքին: Կենքի մէջ խիստ հազուադէպ այս ինքնասպանութիւնն ընդհանուր յուզում պատճառեց: Անցքի պատճառն իմանալու հետաքրքրութիւնը ամենքին տալիս ու վրա էր արել. բոլորեանք ապշած՝ խոր ցաւակցութիւն էին արտայայտում. ինքնասպանի տանը՝ մի օր առաջ տրեղ ուրախութիւնից և պարից յետոյ՝ մի օր վերջ դրամայի արհուսամբով բեմը նկարագրել անկարելի է: Ինքնասպան նորապիսեան Թաւրիզի ժամանակակից ջահէլներին հետ չը չիմող, ծնողական խրատապահանջ սովորութիւնների ներքև ապրող, նեղ մտքերի և հայեացքների տէր մարդ էր և բացարձակ դո՛հ է այն ասիական-պարսկական նախապաշարված սովորութիւններին, որոնք վաղուց տիրապետել են Թաւրիզի աւելի լաւ է ասել, պարտահայերի ընտանեկան կենքի վրա: Թաւրիզցու ընդանեկան չըմանում են նկէ կանաչ անհաւատալի ազդեցութիւն ու դերեր են կատարում. որոնք հացթուխներ են, հարսանիքի և այլ խնջոյքների հրաւիրող խնդրուկներ են տանտիրոջ կողմից. տանտիրոջ խնդրուկներ և հարսնացու օրիորդների վրա երկիւղի և ուրախութեան յայտնի ազդեցութիւն են գործում այն պատճառով, որ կարող են գործ չինել, գործ բանել, մինչև գովել—երկիրը բարձրացնել, միւսին պարտաւել—գետնի տակ անցկացնել: Այժմ պարտ է ուրեմն, թէ ինչու են ինչ մեծ հեղինակութիւն, կեղծ սէր ու յարգանք է վայելում թաւրիզցու ընտանիքից, որոնք կամովին հարկադրված են դրամական վարձատրութիւն խոտացող պաշտօններ յատկացնել ընչաբաղ ինչեղներին: Խնամախօսութեան և այլ դէպքերում են նկէն բացի պաշտօնների վերցնելուց, Մենտորի պաշտօն էլ է կատարում նաև ամուսնական առաջատարն. այստեղ նա իմաստուն է, ղեկավար է և յաճախ բուռնապետ... Մարդկային օրգանիզմի և ջրային դրութեան տեսակետից անձնաւորին անձնաւոր փետայ Ալեքսանի են նկէն բունութիւն գործ դրեց խեղճ երիտասարդի վրա՝ ակնկալված արդիւնքի արագ գործադրութեան համար: Այսպէս, յանդիմանեց երիտասարդի իրանից անկախ անաշուղտութիւնը, և երիտասարդը ահից ու ամօթից ձեռք մեկնեց անգուժ գէնքին... Նկէն էլ—այդ գլուխը վտելի գործ գրած եռանդը նրա համար է գլխաւորապէս, որ ժամանակին աչքաւուսանք տայ ամուրիների ծնողներին և ազդականներին և զլէ մի բանի կօպէկներ... Հարեմական տղիտութեան

յուս, պատժում են. երկուսից էլ պէտք է վախենալ, երկուսի սիրտն էլ պէտք է չահել Մէկի համար նա խուճկ, մոմ, «թաւախ», մատաղ ու իր գիտեցած «խեղիւն» (բարի գործ) ունի. թագաւորի համար էլ ի տուրքեր Երկուսի ուղածն էլ նա պէտք է անտարանջ մի միամիտ քրտով կատարի: Նրանք որ չը լինեն, ինքը հացի տէր չէր լինի. մէկը նրա բերքն է հացցնում, միւսը նրա ունեցածը պաշտպանում գողից ու յախշտակողից. հող չունեցողին էլ հողը նա է տալիս:

Հող, ինչքան մեծ բան է սա գիւղացու համար. ով էլ տալու լինի նրան հողը, իրաւ որ Աստուծոյ չափ պիտի պաշտվի: Նրա կերածը, նրա հացը, նրա հողին, նրա ամբողջ էութիւնը հողի հետ է կապված: Առանց հողի գիւղացին հողի չունի ու չի էլ կարող ունենալ: Ուրիշ ոչ մի բան այնքան լաւ չը գիտէ, այնքան լաւ չէ հասկանում, այնքան ժողովի չէ նրա խելքին ու հոգուն, ինչքան հողը: Կարելի է ասել, թէ նրա խիղճն էլ գուցէ միայն հողի բաների մէջ է երևում. ուրիշ տեղ, նա կուպիտ, անդալայ, անտարբեր արարած է: Անտարբեր է նոյն իսկ դէպի իր սեփական շահերը, դէպի իր սեփական ցաւն ու օգուտը, ինչ որ դրամը հողի երեսին հեռու են լինում, մի քիչ բարձր ու վերացական:

Նա ճանաչում է ամեն մի ծառն ու ծաղիկը և գիտէ օգտվել նրանց յատկութիւններից, երբ իրան հարկաւոր է գալիս: Նրանցից աւելի ճանաչում ու օգտվում է իր լծած ու բանեցրած մայրերից: Նրանց այնպէս է ճանաչում, ինչպէս իրան. ճիշտ իմանում է նրանց ցաւն ու վիճակը. օրերով նրանց հետ է անցնում կեանքը, նրանց հետ խօսում, սիրում, գոբգոբում և կամ հրամայում, իր կամքը թելադրում: Եւ ինչպէս չը սիրի նրանց: Նրանք որ չը լինին, ինչ կարող

այս անմեղ գոհը արեօք վերջին և զօրաւոր հարուածը կը տայ Թաւրիզի ընտանեկան եղեռնագործ սովորութիւններին: Այս արիւնը պէտք է կարողանայ խորտակել ասիական կապանքները, որոնց հանդուցներում տանջվում է մարդկային և ընտանեկան ազատութիւնը: Մենք լընեցինք, որ առաջնորդ Սահակ կախիկոպոս Այվատեանի վրա ճնշող տղաւորութիւն է արել երիտասարդի ինքնասպանութիւնը, և միջոցներ է ձեռք առնելու՝ հայ ընտանիքներում գոյութիւն ունեցող այս օրինակ փոսած սովորութիւնները ջնջելու:

Մ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բերլինից հեռագրում են «Temps» լրագրին սեպտեմբերի 7-ից. «Երեքսեանցի գաղանկութիւնը կազմող երեք պետութիւններն արդէն համաձայնութիւն են յայտնել մասնակցել Ռուսաստանի առաջարկած խաղաղութեան կոնֆերանսին, բայց այն պայմանով, որ պահպանվի հոգային statu quo: Կոնֆերանսից լինելի վիճաբանութիւնների հիմքը պէտք է լինեն մարդասիրական հարցեր և գլխաւորապէս զինուորականների կրճատման խնդիրը»:

—Լօնդոնից գրում են, որ հատարակաց կարծիքը հարկադրում է անգլիական կառավարութեան գործել վճռողապէս կրեմլական հարցում: Անգլիական զինուորների ջարդը աւելի սաստիկ տպաւորութիւն է գործել Լօնդոնում, քան բոլոր այն անգլիկութիւնները, որոնք գործվեցին հաղաբար գիւղացիների վրա: Լօրդ Սօլսբերիին այս անգամ հաստատ որոշել է չը դիմել Քիլբրային և ծովակալ Նոէլ գործում է համաձայն նրա հրահանգների: Ծովակալն անհամաձայն լրագրութիւններն ունի. նա կարող է անել ինչ որ կամենայ, բայց, ի հարկի, առաջ դեռ համաձայնվելով մնացած նաւատորմների պետերի հետ: Գործն այդպիսով սաստիկ բարդվում է և լուրջ դէպքեր կարող են տեղի ունենալ: Եթէ Կանդիան ուժակոծվեց, այդ ուժակոծման հետեւեցող կը լինի թէ մուսուլման և թէ քրիստոնեայ բնակիչների խմբովին ջարդը: Որքան էլ արտաքին գործերի միջնորդութեան մէջ այդ հանգամանքը յուզումն է առաջ բերում, բայց լօրդ Սօլսբերին որոշել է վճռապէս գործել և չը խնայել սուլթանին:

ԻՍԱՒԵՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պոլսի հայերէն լրագրները մի անակնկալ և խոշոր նորութիւն բերին: Բանից դուրս է գալիս, որ աւստրիական Նիւտարթէկ կայսրուհին չաբարգործի հարուածից չէ մեռել, այլ... յանկարծամահ է եղել: Հաւատարմութիւնով որ մեր ընթերցողները կը կարծեն, թէ մենք հանաք ենք անում, բերում ենք վկայութիւններ: Լսեցէք: «Աւստրիայ կայսրուհին որ օգափոխութեան համար Ժընէվ կը գտնուէր, շաբաթ օրը մեռաւ: Աւստիկ այս մասին հեռագրական գործակալութիւններու հաղորդած լուրերը. «Ժընէվի 10 սեպտ. —Աւստրիայ Ելիզաբէթ կայսրուհին այսօր Ժընէվի չըմակալեց ուղևորութիւն մը կատարած միջոցին մեռաւ: Այս մահը, որ անակնկալ կերպով տեղի ունեցած է, խորին յուզում առաջ բերաւ: Այդ մահը Կ. Պոլսի լրագրներում ամբողջ էջեր է բռնում. հարկաւոր տեղեկութիւններ են տպված, բայց սպանութեան մասին ոչ մի

չէր անել. նրա ամբողջ տունը կոմէ և կերակրում. նրա հացը եղն է տալիս. ջրաղաց, քաղաք ու ամեն տեղ էլ նրա ձին է հանում. առանց դրանց նա ինչ կարող էր անել. մենակ մարդը որ մէկին կը հանդէպ: «Նոր ջան, եղբայր, դու իմ աջ կուռն ես. իմ թեւ ու թիկունք, դու իմ տան գուռն ես. քեզ որ չունենամ, արտ չեմ ունենալ. կալ էլ չեմ կաօխ, ցորեն ստանալ... Ես ու դու մին ենք, եղբայր ենք» (Փոնջիկ): Այսպէս է ասում ու գոբգոբում գիւղացին իր եղան. ինչքան սէր ու զգացմունք է դիզված դրանց մէջ և ինչքան անկեղծ են ասված դրանք:

Բացի օգուտ տալուց, մայրեն իրանց արածներով, ձագերով ու բառաչով մի տեսակ էսթետիկական վայելչութեան տեղ էլ են բռնում գիւղացու համար: Գիւղացիներից իրանցից ենք լսել, որ քաղաքներում մարդիկ «մուգիկա» ունեն, ժողովվում, լուռ, դուրսանում են. իրանց «մուգիկա» էլ այդ մայրեն են: Իրկուն է, չորս վողմից կովերը բառաչելով յետ են դառնում արօրտից. ձագուկները լուռ են մայրերի ձայնը և ներքից անուշ ու մեղմիկ ձայնակցում են: Ահա դուրս են հանում, արձակում են նրանց. վրա են ընկնում կարօտած ու քաղցած ձագուկները և միմյալով ծծում: Գիւղացու հայեցողքով մի տուն, որ հաւ չունենայ, աբարը չը կանչի, կովը դռանը չը կանչի, հորթուկը չը կանչի, ձին չը խրինջայ, չուր չը հաչի.—ինչ տուն է: Առանց դրանց՝ տունը «չէլիլը»—կենդանութիւն չի ունենայ, մենակ ու փոխուր կը լինի և դուարթութիւն չի ազդի տանեցող վրա:

Յ. Մուրադեանց

Ծէրէլլա (Սուլուսթ շրջան)

